

Meitner és Hahn

Cyrl Gely: *Hasadás*, Trend Kiadó, 2024

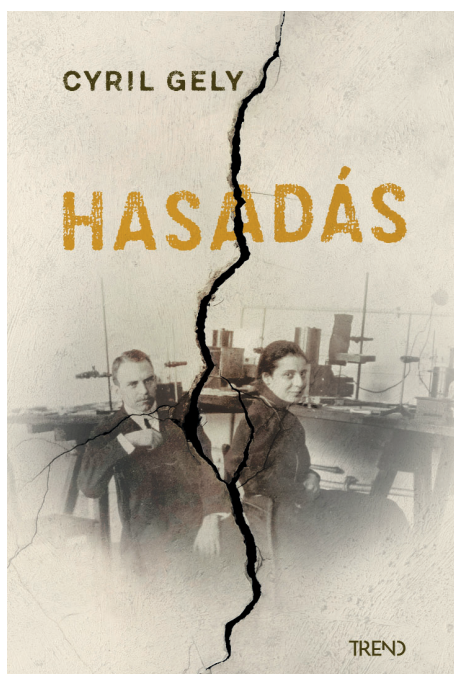
A mint arról mindkét résztvevő levelezésében külön-külön be is számol, 1946. december 10-én Stockholmban, a Grand Hotelben, a Nobel-díjak átadása előtt találkozott Otto Hahn német kémikus, a kémiai Nobel-díj várományosa és Lise Meitner osztrák fizikus (a háttérben jelen van Hahn felesége is, Edith). A két tudós harminc éven át szoros munkakapcsolatban és barátságban állt, együtt kutatta az urán neutronokkal való kölcsönhatásának jelenségét. 1938 júliusában, az Anschluss után Meitnernek zsidó származása miatt menekülnie kellett a náci Németországból. Hahn Svédországba menekítette. Ezután még egy ideig napi szinten leveleztek, így Meitner a kutatásokban továbbra is aktívan részt vett olyannyira, hogy magának a jelenségnek a neve, „a maghasadás” is tőle származik (a jelenséget leíró közlemény mégis csak Hahn neve alatt jelent meg a *Naturwissenschaften*ben 1939 januárjában). A Nobel-díjban egyedül Hahn részesült. Meitner szerepét a díjazott egyetlen interjúbán, beszélgetésben sem említette. (A teljességhez hozzátartozik, hogy Lise Meitnert 48-szor terjesztették fel tudóstársai a fizikai vagy kémiai Nobel-díjra, de egyetlenegyszer sem jártak sikerrel. A „jóvátétel” csak jóval később jött el, amikor 1994-ben – az IUPAC hivatalos jóváhagyásával 1997-ben – a 109-es rendszámú elemet meitneriumnak (Mt) nevezték el.) Megbeszélőnivalójuk volt tehát bőven.

Cyrl Gely fikciós regényében a két tudós elképzelt beszélgetését olvashatjuk, ahol „két igazság” ütközik: a két kiválóság próbálja múltbeli döntéseinek motivációit feltárni, bizonygatni saját igazát, megérteni a másik döntéseinek igazságát. Feszült légkörű beszélgetésnek lehetünk tanúi.

Hahn azzal érvel, hogy az Anschluss után őt is válaszütt elé állították a nácik: a Kaiser Wilhelm Intitutot bezárják, ha Lisét, a zsidó nőt nem távolítja el. Lise ezt nem hiszi, mondván, hogy a nácik hülyék azért nem voltak: Európa egyik legjobban felszerelt laboratóriumát, ahol az urán neutronokkal való bombázásának jelenségét eredményesen lehet tanulmányozni, nem fogják bezárni. Hiszen akkor már nagyon közel jártak a célhoz. A választás az volt, hogy ő vagy Meitner. Ezért áldozta fel Hahn Meitnert és „menekítette” Svédországba 1938 júliusában, decemberben pedig már Meitner nélkül felfedezték a maghasadást.

Hahn, indoklása szerint, azért nem ejtette ki egyetlen interjúbán és nem említi a díjat megköszönő beszédében sem társa nevét, mert célja Németország, a németek, a német tudóstársadalom renoméjának helyreállítása volt. A németek a háború után az emberiség söpredékei lettek. Pedig szerinte a németek nem felelősek azért, amit a nácik elkövettek. Ez különösen vonatkozik a tudósokra. Az elismerésnek, amelyben részesült, az egész országra hatással kell lennie. Ne bánjanak a németekkel úgy, mint a kutyákkal – mondja Hahn.

Hahn egyszerűen irigységgel vádolja munkatársát, aki ugyanúgy áhította a sikert, mint ő – akit a kutatások eredményes befe-

jezése tartott Berlinben, túrta a megaláztatásokat Hitler hatalomra jutása után –, és fájdalmasan érintette, hogy életének mentése arra kényszerítette, hogy a végső siker elérésében fizikailag már ne lehessen ott Hahnnal a munkaasztal mellett. Hahnt pedig a nemzeti becsvágy arra vezette, hogy egyszerűen kihagyja Meitner hozzájárulását a felfedezésből. A világhír így csak Hahné lett. Hiába bizonygatja Hahn most, 8 évvel később, hogy a maghasadást ők ketten együtt fedezték fel, hiszen azóta nem sokat csináltak a tudományban, komoly felfedezések mellett mentek el, mert egyikőjük Stockholmban, másikkuk Berlinben volt. A Nobel-díjjal Hahnnak nagy lehetőségei nyílnak a kutatásban, és kéri Meitnert, térjen vissza vele Németországba, ahol a hajdani kollégákkal együtt vegyen részt az atomenergia békés felhasználásának kimunkálásában, a német tudomány, Németország felvirágoztatásában.

Meitner erre határozott nemet mond: kijelenti, hogy nem megy Németországba, nem tér oda vissza soha. A maghasadás felfedezése egyben barátságuk hasadását is jelenti.

Bár a valóságban a háború után is találkoztak zömmel hivatalos, tudományos eseményeken, politikai és személyes ellentéteik fennmaradtak. 1968-ban haltak meg, néhány hónap különbséggel. Végezetül álljon itt Lise Meitner sírfelirata:

Lise Meitner fizikus, aki soha nem veszítette el az emberségét.

A mű színpadi változatát a Rózsavölgyi Szalon ez év februárjában mutatta be Herendi Gábor rendezésében, Kiss Mari, Seress Zoltán és Szorcsik Kriszta szereplésével.

Kiss Tamás

A szerző A Díj rendezőjével és szereplőivel.

A darab alkotói a könyv eredeti címét vették át

(fotó: Rózsavölgyi Szalon)

